

**DONES GRANS I
QUASIPROSTITUCIÓ A ESPANYA**

Dones grans i quasiprostitució a Espanya

Lluís Ballester Brage
Alba Alfonso Saura
Jaume Perelló Alorda

Resum

Aquest treball completa un estudi iniciat l'any 2013 (Ballester, Perelló, 2013): la mostra sobre Mallorca s'ha ampliat amb una anàlisi d'àmbit estatal.

Objectiu: Conèixer les motivacions expressades, les característiques sociodemogràfiques, les condicions de treball i les conductes de risc en un grup de dones grans, d'entre 45 i 60 anys, que exerceixen la prostitució a Espanya a partir de contactes a les webs d'anuncis.

Mètodes: Estudi transversal d'una mostra de 39 dones que exerceixen la prostitució a partir de contactes web, al llarg del primer semestre de 2014. Se n'analitzen les motivacions, les característiques sociodemogràfiques, les condicions de treball i les pràctiques de risc amb els «clients». Es va utilitzar un procediment específic, exclusivament basat en entrevista telefònica, per poder seleccionar la mostra intencional i realitzar les entrevistes amb les dones. Es va utilitzar un guió semiestructurat ja provat en anteriors estudis del mateix tipus (Ballester, Perelló, 2013).

Resultats: La mitjana d'edat és de 47,9 anys; el 43,59% eren espanyoles i el 48,72% procedia de Llatinoamèrica. L'edat mitjana d'inici en la prostitució és de 37,4 anys, i el 56,41% havia començat per la crisi de 2008-2014. L'últim mes, el 82,05% havia utilitzat sempre el preservatiu, però només el 15,38% en les seves relacions privades.

Conclusions: Les condicions socioeconòmiques són la principal motivació de la dedicació a la prostitució. Es declara un ús generalitzat del preservatiu amb els «clients». L'anàlisi permet identificar la seva activitat com a quasiprostitució, per l'orientació a la complementació d'ingressos insuficients, així com prostitució deslocalitzada, per l'ocultació de tots els àmbits públics (carrer, clubs) i la gairebé exclusiva activitat en pisos privats, amb contactes a partir dels anuncis en pàgines web.

Resumen

Este trabajo completa un estudio iniciado el año 2013 (Ballester, Perelló, 2013), ampliando la muestra sobre Mallorca con un análisis de ámbito estatal.

Objetivo: Conocer las motivaciones expresadas, las características sociodemográficas, las condiciones de trabajo y las conductas de riesgo en un grupo de mujeres mayores, entre 45 y 60 años, que ejercen la prostitución en España a partir de contactos en las webs de anuncios.

Métodos: Estudio transversal de una muestra de 39 mujeres que ejercen la prostitución a partir de contactos web, a lo largo del primer semestre de 2014. Se analizan las motivaciones,

características sociodemogràfiques, las condiciones de trabajo y las prácticas de riesgo con los «clientes». Se utilizó un procedimiento específico, exclusivamente basado en entrevista telefónica, para poder seleccionar la muestra intencional y realizar las entrevistas con las mujeres. Se utilizó un guión semiestructurado ya probado en anteriores estudios del mismo tipo (Ballester, Perelló, 2013).

Resultados: La media de edad fue de 47,6 años; el 43,59% eran españolas y el 48,72% procedía de Latinoamérica. La edad media de inicio en la prostitución fue de 37,4 años, y el 56,41% había comenzado por la crisis de 2008-2014. En el último mes, el 82,05% había utilizado siempre el preservativo, pero sólo el 15,38% en sus relaciones privadas.

Conclusiones: Las condiciones socioeconómicas son la principal motivación de la dedicación a la prostitución. Se declara un uso generalizado del preservativo con los «clientes». El análisis permite identificar su actividad como quasi-prostitución, por la orientación a la complementación de ingresos insuficientes, así como prostitución deslocalizada, por la ocultación de todos los ámbitos públicos (calle, clubs) y la casi exclusiva actividad en pisos privados, con contactos a partir de los anuncios en páginas web.

1. Crisi i pràctiques de risc

A Espanya no s'ha disposat mai de les dades sobre dones grans dedicades a la prostitució. S'han realitzat diverses estimacions genèriques per a l'Estat i bons estudis de detall en àmbits locals (municipis i comunitats autònomes), però mai estudis de detall per al conjunt de l'Estat (Freixas, Juliano, 2008; Ballester, Perelló, 2013). Per aquest motiu no es disposa d'un patró de comparació de les característiques de les dones grans dedicades a la prostitució, i encara menys de les que estableixen els seus contactes a partir de les webs d'anuncis a Internet.

No hi ha estudis que quantifiquin el nombre de persones que exerceixen la prostitució a Espanya: ens trobam amb una forquilla de 300.000 a 350.000 persones. Tampoc no hi ha estudis sobre el perfil del client ni el consum de prostitució a Espanya, però les dades obtingudes l'any 2011, a través d'un estudi dut a terme per l'ONU, estimaven que un 39% dels homes espanyols alguna vegada a la vida havien recorregut a aquests serveis. A Espanya, primer país d'Europa en consum (en part per la important població resident temporal: turistes i immigrants laborals), la seguien Suïssa (19%), Àustria (15%), els Països Baixos (14%) i Suècia (13%). Les dades, per la part de l'oferta, s'han incrementat a partir de la crisi perquè s'hi inclouen nous col·lectius que anteriorment no s'havien vist obligats a dedicar-se a la prostitució, com és el cas de les dones més grans de 45 anys. Això en un context de reducció dels serveis socials i sanitaris públics.

La crisi econòmica i les polítiques anticrisi adoptades limiten l'accés a l'assistència sanitària pública d'alguns col·lectius, sense tenir en compte els diferents contextos de vulnerabilitat i posant en perill el compliment d'elements essencials de l'atenció a la salut. Els impediments per al seu desenvolupament no són només d'ordre econòmic, sinó també ideològic. Diversos estudis que analitzen l'actual recessió en països d'Europa i les crisis anteriors evidencien que les restriccions d'índole econòmica i política incideixen en el deteriorament de la salut i la seva cura, alhora que augmenten les desigualtats socials i en salut (Kentikelenis et al. 2011; Legido-Quigley et al. 2013; Stuckler et al. 2009).¹

Les persones de 45 a 60 anys actualment es troben en una situació paradoxal: si tenen un fort vincle laboral (preparació acreditada, llarga trajectòria laboral, reconeixement professional), la seva situació socioeconòmica és molt positiva, però si aquest vincle laboral és dèbil, la precarietat és moltes vegades superior a la dels més grans de 65 anys que cobren una pensió de jubilació (Rodríguez et al., 2013). El grup de les persones més grans de 45 anys en situacions socioeconòmiques precàries presenta diversos indicadors associats de vulnerabilitat i deteriorament de la qualitat de vida: aïllament personal, manca de recursos, salut deficient i altres. Les anàlisis sobre la salut de les dones més grans de 45 anys, vinculada a les condicions de crisi i precarietat, són poc freqüents i els resultats no són sempre concloents. En moltes ocasions han hagut de fer canvis en les seves trajectòries personals, motivats per una ruptura familiar, la mort de la parella o l'atur de llarga durada. Una de les opcions que amb la crisi s'ha desenvolupat, afortunadament només entre un sector reduït de dones molt desesperades o molt valentes, és el de la prostitució. Pel que fa a les dones més grans de 45 anys presents al món de la prostitució «oculta», s'han de fer dues constatacions prèvies.

En primer lloc, hi ha la constatació de la menor presència de dones grans que ofereixen serveis sexuals, a Internet o en altres contextos. Mentre que són la majoria en altres àmbits formals (posició professional acomodada en l'educació, la sanitat o els serveis socials), la seva presència és minoritària en els àmbits característics de la gran precarietat. Es tracta d'una característica que hem observat al llarg del nostre treball amb persones grans (Ballester, Perelló, 2013). I la documentació disponible no ofereix informació per veure quina és la perspectiva de les dones que es troben en situacions d'elevada precarietat. Pot semblar que quan es parla de dones grans, no existeixen estratègies basades en activitats no normatives.

En segon lloc, els motius es relacionen amb la major presència de dones grans que oculten la seva dedicació a la prostitució: es relaciona amb un perfil no «professional», és a dir, una dedicació inesperada i limitada, orientada a superar una greu situació de precarietat sobrevinguda. Aquesta activitat l'hem denominada «quasiprostitució» (Ballester, Perelló,

¹ Legido-Quigley et al. diuen, amb referència a la situació a Espanya: «The health and social services budget was reduced by 13,65% in 2012, with disproportionately high cuts to professional training (75%) and public health and quality programs (45%). These cuts coincided with increased demands on the health system, in part reflecting the association between unemployment and poor mental health» (2013, 1).

2013). Tal com dèiem al mateix article: «La crisi, en els últims quatre anys especialment, ha incrementat la presència de modalitats d'explotació sexual irregular, entre les quals destaca la quasiprostitució oculta. És a dir, l'intercanvi de sexe per l'obtenció de recursos econòmics, materials i/o socials que es realitza de forma esporàdica i és donat per una situació personal i social inestable o precària en un moment puntual o un període de la vida. "Venen" el seu cos, però no són "prostitutes". Obtenen una compensació però no és una feina ni una forma de vida. La irregularitat de la prestació de serveis sexuals té una motivació en la necessitat, però una altra en l'actuació inductora per part del client. La iniciació de moltes dones al món de la prostitució s'ha produït, en moltes ocasions, a partir de situacions de quasiprostitució facilitades per clients i/o amigues de les dones grans.» Aquesta manera d'entrar a la prostitució, sense formar part d'aquest món, és una característica de la quasiprostitució (Poyatos, 2009; González, 2013).

Moltes de les dones més grans de quaranta anys implicades en la prostitució han entrat en aquest àmbit per dificultats socioeconòmiques molt importants i per la manca d'alternatives; a més, hi han entrat de la manera més oculta (deslocalització) i amb dedicacions limitades (quasiprostitució), per complementar ingressos (Ballester, March i Orte, 2006).

Prostitució deslocalitzada: contactes en pisos privats a partir d'anuncis. Hi ha molt poques dones més grans de 45 anys dedicades a la prostitució al carrer o als clubs. La gran majoria estan en pisos privats i contacten amb els clients a través d'anuncis de premsa o Internet. És a dir, és clarament un dels sectors de la prostitució deslocalitzada. Durant els últims cinc anys s'està produint una important transformació de les formes d'oferta i demanda de serveis sexuals pagats, de prostitució. El factor clau és la incorporació de les tecnologies de comunicació, especialment els mòbils 3G i els diversos serveis d'Internet (web, videoxat, correu). Hi ha una part del consum de prostitució relacionada amb tecnologies en què la relació cara a cara entre qui demana i qui ofereix és substituïda, almenys parcialment.

2. Mètode

La metodologia utilitzada ha estat qualitativa, perquè entenem que resultava adequada als objectius i limitacions de la investigació (López, 2012). Els procediments utilitzats per obtenir la informació van ser l'anàlisi dels anuncis web i l'entrevista. Les informants van ser 39 dones d'edats compreses entre 45 i 60 anys, procedents de cinc comunitats (Andalusia, Catalunya, Illes Balears, Madrid i València), i les grans ciutats eren les que en concentraven més oferta: Madrid i Barcelona, incloses les àrees metropolitanes.

L'estudi es va realitzar per telèfon. Per ser seleccionada, només calia haver estat identificada en un anunci d'oferta de serveis sexuals en una pàgina web, així com complir l'edat de referència. El nostre treball ha consistit a analitzar les dades disponibles a les

webs d'anuncis de contactes sexuals a Internet, així com seleccionar, en una modalitat de mostra en bola de neu, dones més grans de 45 anys que volguessin respondre a les preguntes bàsiques de l'entrevista telefònica.

Per al present estudi es van considerar 439 anuncis diferents, al llarg de quatre mesos (de gener fins a finals de maig de 2014), dels quals 73 incloïen dones de 45 o més anys (16,63%). S'han considerat només quatre mitjans de distribució d'anuncis web: Putianuncio.com,² Portaleseroticos.com,³ Milanuncios.com,⁴ Nuevo loquo.⁵ Sabem que hi ha més mitjans, en especial les webs diverses que es dediquen especialment a les relacions sexuals de pagament, però s'ha optat per mitjans de fàcil accés públic i actualització diària.

Les dones que exerceixen la prostitució a partir de contactes web són reticents al fet que les puguin entrevistar, per la qual cosa es va perdre entorn del 46,58% de la mostra inicial, formada per 73 dones, i es van arribar a fer les entrevistes amb 39 dones.

En el present estudi es va incloure totes les dones que exercien la prostitució, tenien l'edat considerada (45 a 60 anys) i van accedir a contestar una entrevista de 10-15 minuts, entre gener i maig de 2014.

La informació es va obtenir en el transcurs de l'entrevista mitjançant un guió semiestructurat que emplenava l'entrevistador en el moment, desenvolupat a l'estudi de 2013 (Ballester, Perelló, 2013). S'hi van incloure preguntes sobre les característiques sociodemogràfiques, les motivacions per a l'activitat actual, el temps de dedicació, les condicions de treball i les pràctiques sexuals amb els clients.

El procediment d'obtenció de les dades va ser el següent: es va establir un contacte telefònic personal amb cadascuna de les participants, a partir de les dades de l'anunci, per convidar-les a participar en el treball voluntàriament. A partir de l'acceptació de la participació anònima i de l'acceptació de les condicions de seguretat, es va realitzar l'entrevista en sessió única. Sistemàticament, es va informar de la confidencialitat i de les referències del grup que realitzava l'estudi.

3. Resultats

Característiques sociodemogràfiques. Es va obtenir informació de 39 dones. L'edat mitjana és de 47,9 anys, amb $\pm 4,3$ anys de desviació estàndard (DE). Almenys la meitat (21 de 39)

² <http://www.putianuncio.com>.

³ <http://www.portaleseroticos.com>.

⁴ www.milanuncios.com.

⁵ www.nuevolloquo.com.

viu amb altres familiars o amb amics. Del conjunt de la mostra, només el 28,21% tenien una parella estable en el moment de participar en la investigació. La parella i el suport afectiu dels familiars és fonamental per poder fer front a una situació de greu precarietat i a l'impacte personal de la prostitució, però no hi ha garanties que aquestes parelles aportin un suport consistent. Encara que no se n'ha pogut parlar amb les dones, dubtam que les parelles els aportin afecte i suport, i ens demanam si les deuen considerar com a subjectes en les seves relacions sexuals. Sobre les parelles hi ha dubtes, però sabem que difícilment es poden trobar «clients» que transmetin respecte, afecte o admiració envers una dona dedicada a la prostitució.

El 57% tenia un nivell d'estudis primaris, i el 28%, secundaris. La mostra inclou un 43,59% d'espanyoles, un 48,72% de llatinoamericanes de procedències diverses i un 7,69% d'estrangeres de diversos orígens. L'edat mitjana d'inici en la prostitució va ser de 37,4 anys i el 56,41% havia començat per la crisi de 2008-2014. En l'últim mes, el 82% havia utilitzat sempre el preservatiu, però només el 15,2% en les seves relacions privades.

El 95% va començar a prostituir-se a Espanya –Madrid és la ciutat on es concentra la major freqüència de dones contactades (39,2%). Només 8 dones (20,5%) havien tingut abans experiències en clubs o al carrer.

El nombre mitjà de dies treballats en una setmana normal va ser de 3,4 (1,3 DE) i la mitjana de clients per dia va ser de 2,2 (1,2 DE). El 51,3% cobrava menys de 40 euros per servei.

Per poder fer una comparació bàsica entre les dues mostres estudiades, la de Mallorca de 2013 i la del conjunt de l'Estat de 2014, s'han fet una sèrie de comprovacions, començant per la presentació de les dades bàsiques a la taula 1.

Taula 1 | *Origen de la mostra*

	Mallorca	Espanya
Nombre de casos	23	39
Edat mitjana	48,96	47,9
Espanyoles	69,57	43,59
Llatinoamericanes	8,69	48,72
Estrangeres de diversos orígens	21,74	7,69
Amb parella estable	39,13	28,21
Edat mitjana d'inici a la prostitució	44,3	37,4
Inici per la crisi de 2008-2014	69,56	56,41

Pel que fa a l'edat mitjana en les dues mostres, s'ha pogut comprovar que no hi ha diferències significatives en les edats de les dones més grans de 45 anys que ofereixen serveix a partir de les webs ($t = 0,910$; $p = 0,367$, $p > 0,05$). És cert que l'edat considerada com a l'indiar per a la selecció de la mostra ha estat establerta per nosaltres, però la configuració dels grups per edats és un resultat de la recerca, és a dir, no s'ha intervingut de cap manera en la selecció per edats posterior.

L'origen de les dones, considerant només les grans àrees de procedència, permet comprovar una important i significativa diferenciació ($\chi^2 = 10,888$; $p = 0,004$, $p < 0,05$), tal com es pot comprovar a la taula 2. El domini del castellà és quasi un requisit per poder fer una oferta viable a Internet, en l'àmbit espanyol, tot i la presència d'ofertes especialitzades. Però, al marge d'aquesta circumstància, esperàvem poder trobar una configuració similar per origen, atenent la igual font de les dades dels contactes. Una expectativa que no s'ha confirmat. La presència de dones llatinoamericanes és considerablement més elevada a la mostra del conjunt d'Espanya. L'explicació pot ser per la gran concentració de població llatinoamericana a Madrid i el seu entorn, però és purament especulativa. En propers estudis s'ha d'analitzar amb més detall el paper que hi tenen altres factors, com els agents que faciliten la gestió dels anuncis web o la comunicació entre les dones, en el marc de les seves comunitats (en especial les comunitats de dones colombianes i d'altres països del Carib).

Taula 2 | *Origen de la mostra*

			Mallorca	Estat	Total
Origen	Espanya	Nombre	16	17	33
		%	69,6%	43,6%	53,2%
	Llatinoamèrica	Nombre	2	19	21
		%	8,7%	48,7%	33,9%
	Altres	Nombre	5	3	8
		%	21,7%	7,7%	12,9%
Total	Nombre	23	39	62	
	%	100,0%	100,0%	100,0%	

La presència de parelles «estables», és a dir, considerades com a relativament permanents per part de les dones, és interessant pel que fa a l'estabilitat de la convivència, així com per a la presència de companyia. També demanàvem per la presència de fills i altres familiars, però les seves respostes no eren tan consistents, presentaven més resistència a parlar dels fills. Considerant només si tenen o no parella estable, es pot comprovar una configuració una mica diferenciada, però sense que hi hagi un patró de diferenciació significatiu entre les dues mostres ($\chi^2 = 0,790$; $p = 0,374$, $p > 0,05$). Tal com es pot comprovar a la taula 3, a les dues mostres aproximadament hi ha dues dones sense parella per cada dona

amb parella. Com s'ha pogut confirmar a les entrevistes amb les dones, els divorcis i les ruptures de relacions amb les parelles es troben a l'origen d'una part significativa de les situacions de precarietat sobrevinguda.

Taula 3 | Origen de la mostra

			Mallorca	Estat	Total
Amb parella estable	Sí	Nombre	9	11	20
		%	39,1%	28,2%	32,3%
	No	Nombre	14	28	42
		%	60,9%	71,8%	67,7%
Total		Nombre	23	39	62
		%	100,0%	100,0%	100,0%

L'anàlisi comparativa de l'edat mitjana d'inici en la prostitució, en les dues mostres, és també rellevant. S'ha comprovat que hi ha una diferència significativa en les edats d'inici de les dones més grans de 45 anys que ofereixen serveis a partir de les web ($t = 5,511$; $p = 0,000$, $p < 0,05$). La mostra estatal té una mitjana d'inici quasi 7 anys inferior a la mostra de Mallorca, (44,3 anys de mitjana a Mallorca i 37,4 anys al conjunt de l'Estat), amb un percentatge de dones que s'han iniciat en la prostitució a partir de la crisi inferior al de Mallorca. L'inici després de 2008 és d'un 69,56% a Mallorca i d'un 56,41% al conjunt de l'Estat. És possible que les fonts alternatives de recursos, fins a l'inici de la crisi, siguin més importants a Mallorca, per la qual cosa es pot observar aquesta diferència en l'edat d'inici i en la relació amb la crisi.

Pràctiques sexuals amb els clients. En l'últim servei, la pràctica més freqüent va ser la penetració vaginal (64,8%), combinada o no amb la penetració oral, i en un 18,8% la relació va ser exclusivament de tipus bucogenital. Gairebé totes les dones van utilitzar el preservatiu en els serveis en pràctiques vaginals o anals, i un 45,8% en la penetració oral. En qualsevol cas, aquestes dones són més vulnerables que les que treballen amb altres dones, ja que la seva situació (edat, aïllament, secret) limita la seva capacitat per negociar les condicions del servei, com l'ús del preservatiu o el rebuig de clients barroers i indesitjables i de peticions violentes, desagradables o sadomasoquistes.

En els últims trenta dies totes les dones havien realitzat pràctiques orals o vaginals, i un terç també anals. Pràcticament totes van utilitzar sempre el preservatiu en la penetració vaginal o anal (82%), i amb menys freqüència en l'oral.

En aquest estudi s'ha identificat que com més precària és la situació socioeconòmica, els comportaments de risc augmenten més (abandó del preservatiu, pràctiques perilloses,

acceptació de clients poc fiables, exposició pública a les fotos presentades als anuncis, etc.), i, per tant, més gran és el risc de contreure una malaltia de transmissió sexual o de patir altres conseqüències greus per a la salut i qualitat de vida (agressions físiques, reconeixement per part de familiars o veïns, etc.) (Baker, Dalla & Williamson, 2010).

Trajectòries vitals. Tal com vam observar a l'estudi realitzat només sobre Mallorca (Ballester, Perelló, 2013), les situacions i trajectòries són diverses, però sempre vinculades a la pèrdua dels mitjans de subsistència, juntament amb la manca d'una xarxa familiar o social que permeti trobar alternatives de manteniment viables. En tots els casos s'observa la manca de xarxes de suport eficaces, siguin informals com la família o els amics, siguin formals, com els serveis socials públics o d'iniciativa social. En bona part, els resultats de l'estudi coincideixen amb els resultats de l'estudi de Freixes i Juliano (2008, 95): «Tres factores básicos –la falta de formación, la pobreza de la familia de origen y la ruptura de un proyecto inicial de tipo familiar clásico– se suelen conjugar de diversas maneras para establecerlas en una posición débil en el mercado laboral y afectivo, y facilitan su incorporación al trabajo sexual.» Les tres diferències fonamentals amb la majoria d'estudis previs a 2008 són:

- l'agreujament observat a partir de la crisi de 2008: de fet, fins i tot ho expliciten en alguns anuncis, com quan una dona posa al seu anunci: «Gracias a Montoro»;
- l'augment de les pràctiques de risc entre les dones grans, per mantenir el seu «valor de mercat» i atreure clients, ja que l'edat és un element bàsic, en la mesura en què es posa el cos com a «instrument laboral» en un mercat en el qual hi ha una gran competència amb dones joves i amb una clientela en què preval la seducció;
- la generalització de les noves tecnologies de la comunicació, basades en Internet (mòbils, ordinadors, tauletes), per oferir serveis, cercar i connectar, etc., amb la fantasia de la privacitat.

La major part de les nostres informants diu que amb la seva edat es produeix una demanda per part dels clients bastant reduïda, per la qual cosa han d'abaixar preus, acceptar pràctiques de risc (sense preservatiu, sexe anal, etc.) i acceptar clients que no els agraden o els produeixen desconfiança. Es tracta d'una feina cada vegada més dura físicament i psicològicament, i amb l'edat en què elles han arribat a la prostitució s'aguditzen tots dos aspectes. Com a contrapartida, es disposa de diversos avantatges: nul risc d'embaràs, habilitats per controlar la majoria de clients, capacitat per identificar els qui no són de fiar, diuen.

Les concepcions de les dones grans que es dediquen a la prostitució sobre la seva activitat. Quan les dones parlen sobre el que significa per a elles aquesta activitat, introdueixen com a idees bàsiques la resignació, l'obligació, la falta d'ajuda, les necessitats, la utilitat.

Totes elles manifesten que estan en aquesta posició com a resultat de la seva trajectòria vital de pobresa i que se senten confoses, i que s'hi han adaptat per necessitat, és a dir, que no els produeix la més mínima satisfacció fer el que fan.

Ara bé, encara que totes les participants comparteixen les idees bàsiques, s'adverteixen diferències entre elles segons el tipus de trajectòria en la qual s'han trobat desenvolupant aquesta activitat. Les diferències no s'estableixen segons l'edat de les persones grans o segons la ciutat en la qual viuen, sinó que s'estableixen segons si són estrangeres o espanyoles, així com si mantenen la seva mínima xarxa de suport afectiu o estan soles. Aquesta és la característica que configura dues maneres de veure la seva posició personal i social, i estableix dos segments diferenciats. Les estrangeres s'han adaptat amb més facilitat, així com les qui tenen una xarxa de suport afectiu i lluiten per ella (mantenir els fills o altres familiars, per exemple).

En el primer segment, compost per les dones grans espanyoles, la noció de «necessitat» és la que organitza el seu discurs, és el que proporciona el sentit a l'activitat que exerceixen. Relaten que la seva activitat s'origina a partir del moment que adverteixen la impossibilitat, viscuda amb ansietat, de tenir alternatives. Per a elles el punt de referència s'estableix a partir de la necessitat sobrevinguda.

«Yo, cuando empecé hace cinco años, me di cuenta de que nadie me ayudaría, de que no tenía nada y de que esto no se solucionaba. Solo me quedaba atender ancianos y vivir aún peor, porque no pagan nada.»

En canvi, en el segon segment, compost per les dones grans estrangeres, la noció principal és «utilitat». S'hi dediquen perquè ho consideren una opció profitosa, àdhuc tenint alguna opció possible, i també assenyalen beneficis de caràcter general, com disposar de recursos ràpidament i no necessitar tenir una situació legal a Espanya.

«Conocía la experiencia de alguna amiga, y la posibilidad de contactos que tenía no se podía perder, entonces me decidí. Cada vez hay más gente que se está quedando sin trabajo y no nos lo van a dar a nosotras.»

La vivència de la insatisfacció difusa. Com ja s'ha esmentat, totes les dones expressen que se senten insatisfetes amb l'activitat que realitzen, a pesar que hi hagi hagut una bona adaptació. Però, en correspondència amb les dues maneres de concebre la seva activitat, també s'adverteixen dos segments respecte a la vivència d'insatisfacció per a unes i altres dones.

Entre les dones grans més ben adaptades, la seva justificació personal es defineix pel servei dels altres; els altres són les persones destinatàries de les activitats sexuals («Alguien lo tiene

que hacer», «No encuentran sexo con otras mujeres», etc.). Per a elles, la moderació de la insatisfacció es produeix perquè se senten col·laborant a millorar la vida d'altres persones, millora que pot concretar-se en la relació sexual pagada («Pagan porque lo que hago les va bien, si no, no pagarían»). Les mancances dels «clients» permeten un acceptació de la situació, així com un autoconcepte positiu. Amb la seva justificació expliquen el sentiment que ajudant els altres fan el que necessiten elles i el que necessiten uns altres.

En el segon segment les dones més mal adaptades, les que es mantenen amb una forta sensació de disgust, es posicionen a partir de la valoració que fan de la seva situació personal com a injusta, i aquesta valoració negativa les manté frustrades amb l'entorn (familiar, social, amb els «clients», etc.). El que fan és una cosa desagradable i poc satisfactòria. Quan parlen de la seva activitat mostren rebuig; no obstant això, la seva resignació prové del sentiment que el que fan és un bé per a elles. Per a aquest segment, igual que ocorria abans, la resignació prové exclusivament de la resposta a les necessitats, no hi ha una adaptació ni un autoconcepte positiu.

Totes les dones comparteixen l'anàlisi de les dificultats de les dones grans per resoldre les seves necessitats si no s'han format o si no tenen una família. Presenten situacions de la vida quotidiana, relaten exemples de precarietat, de conflicte, subratllen com en aquesta fase de la seva vida han hagut d'assumir riscos imprevists al llarg de la vida. La situació de crisi, les necessitats, han col·locat les dones grans sense feina ni família en una posició de dependència dels altres. I, ahora, expressen que elles gràcies a la prostitució no es troben en aquesta situació.

Les expressions presenten un to emotiu, sovint intens; el que estan narrant, a més de preocupar-les, els dol. La narració trasllada la proximitat amb la qual viuen aquestes situacions de malestar i el que elles fan per fer-hi front.

Quan les dones grans parlen sobre la relació entre la seva trajectòria vital i l'activitat actual introdueixen moments concrets, experiències viscudes, preocupacions o situacions crítiques. Encara que per a totes elles les seves activitats actuals no són percebudes com alguna cosa que mereixi rebuig social, en els seus relats es mostra la dignitat del seu esforç personal.

Sortida de la prostitució. A pesar que moltes dones es plantegen el treball sexual des del principi com una opció temporal, quan pensen en la possibilitat de sortir d'aquest món no troben opcions viables. On podran guanyar els mateixos diners, si no estan capacitades professionalment per optar a una ocupació que els permeti viure com ara? A més, sense una ajuda clara, un assessorament ben fonamentat en la confiança i la correcta informació, la majoria no s'atreveixen a prendre les decisions adequades. Una dona diu: «Ya sé que no me voy a dedicar siempre a esto, pero cuando tenga que cambiar, ya cambiaré.»

D'altra banda, no s'atreveixen a visitar els serveis que podrien ajudar-les, siguin de l'Administració o ONG. Pensen que és molt fàcil que algú les reconegui i això no ho poden permetre («Siempre hay alguien que te conoce, es de tu barrio o te ha visto en algún sitio»). La falta de confiança impedeix que s'atreveixin a desplaçar-se, per pròpia iniciativa, als serveis, mentre que els mateixos serveis sembla que àdhuc no disposin de mitjans ni plantejaments per fer les visites domiciliàries que canviarien aquesta situació.

Els anuncis. Pel que fa als anuncis, l'anàlisi ha de prestar atenció a un doble enfocament. En primer lloc, cal considerar la informació que aporten. En segon lloc, s'ha d'estudiar com es presenten els tòpics de la representació masculista i estigmatitzadora de la prostitució. Un dels principals resultats als quals arriba el nostre estudi és que els anuncis contribueixen a perpetuar estereotips i a fomentar els prejudicis, per tal com mostren la vinculació entre dona gran que exerceix la prostitució i la seva disponibilitat absoluta (Gázquez, 2009).

Els anuncis de tots els mitjans (premsa o webs d'anuncis) representen les dones grans dedicades a la prostitució com a persones que gaudeixen amb el sexe, disposades a fer qualsevol cosa, i contribueixen a projectar una imatge degradada de la dona. Els anuncis a les webs encara augmenten aquests estereotips absurds. L'anàlisi dels anuncis de contactes a les webs ens permet afirmar que no existeix un model de text únic que es repeteixi (com passa als anuncis per paraules a la premsa), sinó que cada persona assenyala els aspectes que vol fer ressaltar. Com que a les webs hi ha més disponibilitat d'espai, els textos sempre són molt més llargs, amb un important nivell de detall sobre l'oferta sexual, els preus dels diversos serveis i altres informacions i dades, normalment les que se suposa que haurien d'interessar la persona que contractarà el servei, per atraure els potencials clients. En tots els anuncis es poden veure els valors masculistes sobre els quals es fonamenten la discriminació i la violència de gènere d'una manera clara (Vicente, 2009). Es difon la idea que la dona és un objecte al servei dels desitjos masculins, al qual els homes poden accedir per un mòdic preu, juntament amb la idea que la dona també gaudirà de la relació sexual anunciada. Com a exemple, seleccionam tres anuncis característics:⁶

- «Fabulosa Turca de 46 años Super motivada íntimamente. Nada tiene secretos para mí. Ideal para hombres experimentados. Marchosa y viciosa en el **sexo** como ninguna. Me encantan los tríos! Siempre dispuesta para ser tu acompañante en cualquier circunstancia del día o de la noche. Resido por El Campo de las Naciones» (<http://www.putianuncio.com>; mes de maig de 2014).
- «Madurita viciosa morbosa 45 años. Sólo Caballeros discretos. Fiestera ... Fotos reales y Actuales. Soy independiente ... Recibo solita. Piso privado. Me encanta el Francés sin gomita y Garganta profunda. Besitos con lengua. También realizo Griego anal.

⁶ El text de la transcripció no s'ha modificat. Se n'han retirat els telèfons i altres mitjans de contacte.

Tengo juguetitos. Masaje relajante en Camilla ... Y el final Lo eliges tú» (<http://www.nuevoloco.com>; mes de maig, 2014).

- «BIANCA 46 GUAPA SEXY CARIÑOSA MAXIMA DISCRECCION española ... (24 horas)-- !!SUPER MAMA RUBITA-OJOS-VERDES!!! SOY UNA MAMA ... GUAPA ... SEXY. COKETA MUY FEMENINA Y CARIÑOSA Y MUY COMPLACIENTE!!! !!soy muy bonita y un cuerpo muy bien hecho!! mi piso es super discreto ""maxima higiene se da y se ""exige""-servicios ... 40-50-y 80---euros ... MASAJES EROTICOS CON FINAL FELIZ, FRANCES NATURAL.PENETRACION ETC... etc...--- .gracias rAJoy... por mi nuevo empleo» (<http://www.nuevoloco.com>; mes de maig, 2014).

L'estratègia de polaritzar el missatge diferenciant entre nosaltres, les dones grans que «buscam clients», i vosaltres els clients que us ho mereixeu tot si pagueu, contribueix a mantenir la imatge distorsionada de la dona com a agent voluntari. Les imatges que inclouen els anuncis a les webs d'anuncis no ajuden a superar les distorsions, al contrari, aprofundeixen l'estigma social des del moment que mostren dones aparentment disposades a posar-se a disposició de les demandes dels clients. S'estableix d'aquesta manera una associació entre prostitució i disponibilitat, entre oferta de sexe de pagament i activitat plaent que és molt difícil de trencar i que inevitablement es mantindrà en la ment del lector de l'anunci.

Cal recordar que si aquest tema, el dels anuncis de prostitució a les webs, encara no s'ha tractat seriosament,⁷ el segment que implica dones de més edat (més grans de 45 anys) encara ha estat menys tractat als estudis i reflexions produïts els darrers anys.

4. Conclusions i perspectives de futur

En la interpretació d'aquests resultats caldria tenir presents algunes qüestions metodològiques. Les dones d'aquest estudi van ser captades en pàgines web de contactes. Aquesta forma de reclutament ha pogut limitar l'accés a les dones més vulnerables que exerceixen la prostitució en aquestes condicions (dones en situacions molt precàries, en situacions de fort control per part d'explotadors, etc.), que per diferents motius podrien no haver volgut contestar a l'entrevista.

La comparació de les mostres de l'estudi fet a Mallorca (Ballester, Perelló, 2013) i del present estudi, de tot l'Estat, permet confirmar l'homogeneïtat d'ambdues mostres pel

⁷ L'Informe del Consell d'Estat de 2011 sobre el tema dels anuncis «de contingut sexual» acabava apuntant el repte que significaven els anuncis a les webs (qüestió que al llarg del text no havia estat tractada en absolut): «en relación con internet, debe sopesarse la pertinencia de establecer algún tipo de limitación –si ello es posible técnicamente– puesto que es sabido que son precisamente los más jóvenes los que más acceden a los contenidos de la red y, por consiguiente, pueden hacerlo a los anuncios de prostitución que se insertan en ella» (Consejo de Estado, 2011, 60).

que fa a l'edat, però amb diferències significatives en dues variables clau: l'edat d'inici de la seva dedicació a la prostitució (més elevada pel que fa a Mallorca) i la procedència de les dones (amb una molt elevada presència de llatinoamericanes a la mostra de l'Estat). El significat d'aquestes diferències es pot interpretar en el sentit que a Mallorca només s'ha produït l'increment de dones d'edat elevada entre les ofertes de sexe amb posterioritat a la crisi, viscuda aquí amb molta força. Per altra banda, la presència llatinoamericana a la mostra estatal es pot explicar per la important concentració de població d'aquest origen (en especial de països del Carib) a Madrid i el seu entorn.

Una constant en ambdues mostres és la baixa presència de dones amb parelles estables. Les dones associen l'inici o increment de les seves dificultats a les ruptures i altres problemes familiars, i per aquest motiu s'observa una menor presència de dones amb parella, així com una presència més gran de dones sense xarxa afectiva i d'acompanyament i suport estable.

El risc, en les seves pràctiques, és molt desigual, ateses les diferències entre les dones que exerceixen la prostitució des d'aquesta plataforma de contacte, i hi ha diferències quant a lloc d'origen, recursos personals, situació legal, condicions de treball, tipus de pràctiques sexuals, situació de convivència o accés als serveis socials i de salut.

En qualsevol cas, pel que fa als discursos sobre la seva activitat, es poden identificar dues situacions clarament diferenciades, entre les dones estrangeres més adaptades a l'activitat i les dones grans espanyoles, menys adaptades. També es poden diferenciar les dones amb xarxa afectiva (familiars en primer grau, parelles) i les dones que estan més aïllades: aquestes segones estan més insatisfetes i tenen menys autoestima.

Les característiques de l'entrevista telefònica (baix risc d'identificació, curta durada, sota compromís, satisfacció per l'interès i l'escolta, contacte amb una universitat) han facilitat l'establiment de les relacions entre entrevistadors i dones. Aquest clima de confiança és una garantia de la qualitat de la informació sobre conductes sexuals de risc. La brevetat de l'entrevista va facilitar que s'acceptàs més fàcilment. Es va tractar de reduir el biaix de memòria amb la utilització de referències temporals properes.

L'ús del preservatiu amb els clients està molt estès, encara que es manté un percentatge de dones que no l'usen en part de les seves relacions, atès el baix risc d'embaràs, però descurant la prevenció dels contagis. Com s'ha vist, els resultats d'aquest estudi posen de manifest la situació i els riscos per a la salut d'un grup de dones grans que exerceixen la prostitució a Espanya a partir de contactes en webs d'anuncis.

Finalment, sembla necessari plantejar-se desenvolupar modalitats de suport per a les dones més grans de 45 anys en situacions de greu precarietat, no des de la perspectiva

de la prostitució, sinó des de la perspectiva del suport normalitzat. La renda mínima garantida és una opció que s'hauria de normalitzar, pel que fa als processos de gestió, quanties mínimes i requisits d'accés i manteniment de l'ajuda. Per altra banda, des de la perspectiva del consum de prostitució ha arribat l'hora de plantejar-se un pla molt més profund i rigorós en relació amb els «clients» de serveis sexuals. Finalment, pel que fa a l'oferta actual, caldria integrar les diverses intervencions de l'Administració i de les ONG en un context ampli de reducció de risc per a les dones dedicades a la prostitució, amb especial atenció a les modalitats més precàries i més ocultes, com les de les dones grans que ofereixen serveis a les webs.

Referències bibliogràfiques

Baker, L. M., Dalla, R. L., Williamson, C. (2010). Exiting Prostitution: An Integrated Model. *Violence Against Women* 16 (5), 579-600.

Ballester, L., Perelló, J. (2013). Activitats no normatives de persones majors sense recursos. El cas extrem de la quasiprostitució de dones majors a Mallorca. *Anuari de l'envelliment*, 2013. 401-412.

Ballester, L., March, M. X. i Orte, C. (2006). Sexe en venda a Mallorca. Escenaris del risc. La prostitució femenina. A: AA. VV. *Sexe en venda a Mallorca. La prostitució femenina a Mallorca*. Lleonard Muntaner Editor, Palma, 7-60.

Consejo de Estado (2011). *Informe sobre las posibilidades de actuación contra anuncios de contenido sexual y prostitución*. Informe E1/2010, multicopiado. Madrid, Consejo de Estado.

Freixas, A., Juliano, D. (2008). Un sector susceptible de doble marginación: mujeres mayores que ejercen o han ejercido la prostitución. *Anuario de psicología / The UB Journal of psychology*, 39(1), 93-100.

Gázquez, J. J., Pérez-Fuentes, M. C., Fernández, M., González, L., Ruiz, I. i Díaz, A. M. (2009). Old-age stereotypes related to the gerontology education: an intergenerational study. *European Journal of Education and Psychology*, 2(3), 263-273.

González del Río, J. M. (2013). *El ejercicio de la prostitución y el derecho del trabajo*. Madrid, Editorial Comares.

Kentikelenis, A., Karanikolos, M., Papanicolas, I., Basu, S., McKee, M. i Stuckler, D. (2011). Health effects of financial crisis: omens of a Greek tragedy. *The Lancet*, 378(9801), 1457-1458.

Legido-Quigley, H., Otero, L., La Parra Casado, D., Álvarez-Dardet Díaz, C., Martín Moreno, J. M. i McKee, M. (2013). Will austerity cuts dismantle the Spanish healthcare system? *BMJ*. 346, 1-5.

López, J. (2012). Una aproximación etnográfica a la prostitución: cuando las trabajadoras sexuales hablan de los clientes. *RES*. 18, 31-62.

Poyatos, G., 2009. *La prostitución como trabajo autónomo*. Barcelona, Bosch.

Rodríguez, G. et al. (2013). *Las personas mayores que vienen. Autonomía, solidaridad y participación social*. Madrid, Fundación Pilares para la Autonomía Personal.

Stuckler, D., Basu, S., Suhrcke, M., Coutts, A. i McKee, M. (2009). The public health effect of economic crises and alternative policy responses in Europe: an empirical analysis. *The Lancet*, 374(9686), 315-323.

Vicente, S. (2009). La prostitución también es violencia machista. *Revista Crítica*, 960, 48-52.

Autors

LLUÍS BALLESTER BRAGE

Santiago de Compostel·la. Doctor en Filosofia (UIB) i en Sociologia (UAB). Des de 1996 és professor de Mètodes d'Investigació Educativa a la UIB. La seva experiència professional com a coordinador d'un centre comarcal de serveis socials (1986-1990) i com a responsable de la Unitat de Planificació i Estudis de l'àrea de Benestar Social del Consell de Mallorca (1990-96), així com les investigacions realitzades des de 1984, s'ha centrat en l'anàlisi de les necessitats socials i educatives (joves, persones grans i altres sectors) i també en els mètodes d'investigació: panels Delphi, històries de vida, anàlisi de dades qualitatives (amb NVIVO-QSR). El curs 2002-2003 va compatibilitzar la seva tasca com a docent i investigador a la UIB amb la direcció de l'Agència de Qualitat Universitària de les Illes Balears (AQUIB). Entre el març de 2007 i el juliol de 2011 va ser director de l'Institut de Ciències de l'Educació de la UIB. El seu darrer llibre, publicat el 2012 amb el professor Antoni J. Colom, duu per títol: *Intervención sistémica en familias y organizaciones socioeducativas*.

ALBA ALFONSO SAURA

Graduada en Educació Social. Ha estudiat la situació de les dones grans dedicades a la prostitució a Mallorca. Actualment ha completat el treball titulat «Noves tipologies de prostitució: quasiprostitució i prostitució deslocalitzada», pendent de publicació.

JAUME PERELLÓ ALORDA

Palma, 3 de març de 1976. Llicenciat en Pedagogia per la UIB. És expert en Formació de Formadors (2009) i expert en Intervenció Socioeducativa (2012). Ha desenvolupat la tasca com a investigador principalment en la prostitució femenina i ha participat en diverses investigacions i programes d'intervenció en aquest àmbit. En el marc del grup d'Estudi de la Prostitució a les Illes Balears (GEPiB) ha coordinat els tres congressos celebrats (anys 2005, 2008 i 2010). També ha participat com a formador en els cursos de formació sobre el fenomen de la prostitució dirigits a professionals de l'àmbit social.

La seva trajectòria professional inclou treball amb menors (2003), joves en contextos socioculturals (2005), educació per a la salut (2006-2007) i formació de professorat (2007-2012). També ha desenvolupat tasques docents a la UIB (2011-2013), a la vegada que ha obtingut el DEA (2013). Actualment, treballa com a educador en els programes del Casal Petit de Palma (Oblates).